

PRZEGLĄD PRAWA ADMINISTRACYJNEGO

(9)2025 • DOI: 10.17951/ppa.2025.9.209-217

UNIwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

ANNA RADZIKOWSKA

aniradzikowska12@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-9918-8960>

UNIwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

SARA DULINIEC

saraduliniec11@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-2718-6544>

Przeżycia psychiczne strony
a przywrócenie terminu w postępowaniu
sądowoadministracyjnym.

Glosa do postanowienia Naczelnego
Sądu Administracyjnego z dnia
25 października 2023 r. (III OZ 522/23)

*The Mental State of a Party and the Restoration of a Deadline in
Administrative Procedure. Commentary on the Decision of the
Supreme Administrative Court of 25 October 2023 (III OZ 522/23)*

Wprowadzenie

W glosowanym postanowieniu Naczelny Sąd Administracyjny (NSA) stanął przed koniecznością rozstrzygnięcia zagadnienia związanego z uchybieniem terminowi procesowemu i związanymi z tym konsekwencjami prawnymi. Stan faktyczny, który zaistniał u podstaw wydania postanowienia, dotyczył sytuacji, w której skarżący, składając wniosek o przywrócenie terminu do uzupełnienia braku formalnego skargi, usprawiedliwiał jego niedotrzymanie depresją spowodowaną śmiercią żony. Przywołane przez stronę argumenty, określone przez NSA jako przeżycia psychiczne, wywołały potrzebę oceny, czy te okoliczności faktycznie mogą uprawdopodobnić brak winy w niedochowaniu terminu procesowego. Wojewódzki Sąd Administracyjny w Warszawie wydał postanowienie o odmowie przywrócenia terminu. W motywach rozstrzygnięcia sąd pierwszej instancji podał, że skarżący nie wykazał przesłanek wskazujących na brak winy w uchybieniu terminowi do uzupełnienia braku formalnego skargi. Sąd ten stwierdził, że dzień śmierci żony oraz termin do uzupełnienia braku formalnego nie są do siebie zbliżone i nie może to usprawiedliwiać, aby skarżący nie mógł działać odpowiednio starannie w swojej własnej sprawie. Z postanowieniem nie zgodził się skarżący i wniósł zażalenie, w którym podniósł, że po śmierci żony popadł w głęboką depresję i wymagał opieki najbliższych członków rodziny, dlatego uchybił terminowi do uzupełnienia braku formalnego skargi. Na podstawie art. 184 w zw. z art. 197 § 1 i 2 p.p.s.a.¹ NSA oddalił zażalenie na posiedzeniu niejawnym.

W glosie dokonano analizy przesłanek przywrócenia terminu w sytuacji wystąpienia zaburzeń psychicznych strony spowodowanych stresorami traumatycznymi. Komentowane postanowienie dotyczy zatem istotnego problemu społecznego związanego ze zdrowiem psychicznym. Skalę tego problemu ukazują badania statystyczne. Wskazuje się w nich, że zaburzenia depresyjne stanowią 4,3% globalnego obciążenia chorobami i są jedną z największych pojedynczych przyczyn niepełnosprawności na świecie. Szacuje się przy tym, że do 2030 r. depresja pod względem całkowitego globalnego obciążenia chorobami niezakaźnymi wyprzedzi schorzenia sercowo-naczyniowe i stanie się najczęściej występującą chorobą².

¹ Ustawa z dnia 30 sierpnia 2002 r. – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (Dz.U. 2002, nr 153, poz. 1270).

² World Health Organization, *Comprehensive Mental Health Action Plan 2013–2030*, 2021, <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/345301/9789240031029-eng.pdf?sequence=1> (dostęp: 18.04.2025), s. 3 i n.

Uprawdopodobnienie jako przesłanka przywrócenia terminu procesowego

Do ustalenia stanu faktycznego nie zawsze konieczne jest przeprowadzenie dowodu *sensu stricto*. Uprawdopodobnienie funkcjonuje obok udowodnienia i niekiedy stanowi alternatywę dla pełnego postępowania dowodowego. Uprawdopodobnienie nie może opierać się wyłącznie na twierdzeniach osoby zainteresowanej, powinno być poparte odpowiednimi środkami dowodowymi. Należy zatem wskazać, że instytucja uprawdopodobnienia pełni rolę środka zastępczego wobec dowodu i nie daje pewności, tylko prawdopodobieństwo twierdzenia o jakimś fakcie³.

W postępowaniu sądowoadministracyjnym instytucja uprawdopodobnienia polega na wskazaniu przeszkody, której strona nie była w stanie przewyżczyć nawet przy zachowaniu najwyższej staranności w zakresie prowadzenia swoich spraw, przy użyciu największego w danych warunkach wysiłku. W ocenie winy przy uchybieniu terminowi procesowemu należy stosować obiektywne kryterium staranności, jakiej można oczekiwać od strony, która należycie dba o swoje interesy. W judykaturze uznaje się, że przeszkoda, o której mowa, musi mieć charakter nagły. Do okoliczności faktycznych uzasadniających brak winy należy zaliczyć: przerwę w komunikacji, powódź, pożar, nagłą chorobę strony, jej przedstawiciela ustawowego lub pełnomocnika, która nie pozwoliła na wyręczenie się inną osobą. Ciężar uprawdopodobnienia okoliczności uzasadniającej brak winy w uchybieniu terminowi spoczywa na stronie postępowania, która występuje z prośbą o jego przywrócenie⁴. Z kolei za nieuzasadniające przywrócenie terminu uznano w orzecznictwie m.in. takie okoliczności jak: nieprzebywanie pod adresem, który podano jako adres, na jaki miały być kierowane pisma⁵; dopuszczenie się przez stronę chociażby lekkiego niedbalstwa⁶; zawinienie pełnomocnika strony w uchybieniu terminowi⁷; zwolnienie lekarskie od pracy⁸; chorobę wymagającą leżenia, jeżeli skarżący mógł nadać pismo w ustalonym terminie, korzystając z pomocy domowników⁹.

Wskazane przykłady dowodzą, że każda sprawa wymaga indywidualnej oceny, z uwzględnieniem wszystkich okoliczności faktycznych, zarówno tych zapre-

³ Zob. A. Hanusz, *Uprawdopodobnienie jako środek zastępczy dowodu*, „Przeгляд Podatkowy” 2004, nr 3, s. 47.

⁴ Wyrok WSA w Krakowie z dnia 11 kwietnia 2024 r., II SA/Kr 124/24.

⁵ Wyrok WSA w Krakowie z dnia 21 kwietnia 2022 r., I SA/Kr 1738/21.

⁶ Wyrok WSA w Warszawie z dnia 29 sierpnia 2018 r., VII SA/Wa 2754/17.

⁷ Postanowienie NSA z dnia 16 maja 2023 r., II OZ 263/23.

⁸ Postanowienie NSA z dnia 18 kwietnia 2024 r., II GZ 131/24.

⁹ Por. B. Dauter, [w:] B. Dauter, B. Gruszczyński, A. Kabat, M. Niezgódka-Medek, *Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi*, Warszawa 2024, s. 209–210.

zentowanych przez stronę, jak i ewentualnie uzyskanych w toku postępowania wyjaśniającego. Dokonana przez sąd ocena powinna uwzględniać wszystkie okoliczności sprawy. W związku z tym przy ocenie winy strony lub jej braku w uchybieniu terminowi do dokonania czynności procesowej należy brać pod uwagę nie tylko okoliczności, które uniemożliwiły stronie dokonanie tej czynności w terminie, lecz także okoliczności świadczące o podjęciu lub niepodjęciu przez stronę działań mających na celu dotrzymanie terminu¹⁰. Oznacza to, że sąd jest zobowiązany zbadać, czy strona podjęła wszelkie możliwe kroki, aby zrealizować swoje zobowiązania, czy też zaniedbała obowiązek i nie podjęła odpowiednich działań, które mogłyby zapobiec uchybieniu terminowi. Ocena sądu nie może wynikać z mechanicznego stosowania przepisów, musi bowiem uwzględniać indywidualny kontekst i specyfikę danej sprawy, dlatego nie można jednoznacznie z góry określić, jakie okoliczności będą decydujące w każdej sytuacji. Jest to niezbędne do podejmowania przez sądy trafnych i sprawiedliwych decyzji, co stanowi istotny element zapewnienia sprawiedliwości i ochrony praw obywateli.

Przywrócenie terminu procesowego a zaburzenia psychiczne strony

W niniejszej sprawie skarżący we wniosku o przywrócenie terminu podniósł takie okoliczności jak głęboka depresja, w którą popadł po śmierci żony, oraz konieczność opieki ze strony najbliższych członków rodziny jako czynniki, które uniemożliwiły mu podjęcie odpowiednich działań w terminie. Twierdził, że ten okres był dla niego bardzo trudny, co wpłynęło na jego zdolność do prowadzenia sprawy w sposób właściwy. W swoim zażaleniu do NSA skarżący skupił się na zbieżności czasowej między śmiercią żony a terminem do złożenia formalnej skargi, sugerując, że ta zbieżność stanowi wystarczające usprawiedliwienie dla uchybienia terminowi. Niedochowanie terminu z powodu przeżyć psychicznych, obowiązków związanych z pogrzebem i innymi czynnościami bezpośrednio związanymi ze śmiercią członka rodziny, przy czasowej zbieżności tych wydarzeń z terminem do uzupełnienia braków formalnych, mogą uprawdopodobnić brak winy w uchybieniu terminowi. Należy jednak odnotować, że – na co zasadnie zwrócił uwagę sąd pierwszej instancji – taka zbieżność terminów nie wystąpiła. Z akt sprawy wynika, że żona skarżącego zmarła 24 maja 2022 r., natomiast sąd pierwszej instancji wezwał skarżącego do uzupełnienia braków formalnych skargi 28 września 2022 r., a zatem cztery miesiące po zdarzeniu, które mogło wpływać na niemożność podjęcia czynności procesowej w terminie.

¹⁰ Postanowienie NSA z dnia 27 marca 2012 r., II OZ 221/12.

Naczelny Sąd Administracyjny zauważył, że zażalenie skarżącego nie zasługuje na uwzględnienie, gdyż podniesione w nim zarzuty nie podważają prawidłowości zaskarżonego postanowienia sądu pierwszej instancji odmawiającego stronie przywrócenia uchybionego terminu. Ponadto podkreślił, że skarżący nie dostarczył wystarczających dowodów ani dokumentacji potwierdzającej to, że jego „przeżycia psychiczne” faktycznie uniemożliwiły mu działanie w sposób właściwy w terminie. Ocena wniosku skarżącego o przywrócenie terminu dokonana przez NSA opiera się na obiektywnym mierniku staranności, której można wymagać od każdego należycie dbającego o swoje interesy¹¹. Należyta staranność w prowadzeniu swoich spraw wymaga, by w warunkach z jakiegokolwiek powodu niekorzystnych zachować szczególną dbałość i ostrożność, zwłaszcza w dokonywaniu czynności procesowych. O braku winy można mówić natomiast wtedy, gdy strona nie mogła usunąć przeszkody nawet przy użyciu największego w danych warunkach wysiłku. Wobec tego NSA zasadnie przyjął, że uchybienie terminowi przez skarżącego nie może być usprawiedliwione wyłącznie przez niepoparte dowodami twierdzenia strony, że po śmierci osoby bliskiej strona popadła w długotrwałą, nieleczoną depresję, co stanowiło podstawę do oddalenia jej zażalenia. W tym miejscu trzeba zasygnalizować, że niepodjęcie leczenia w związku z wystąpieniem zaburzenia psychicznego, a w konsekwencji brak posiadania dokumentacji medycznej, może uniemożliwiać uprawdopodobnienie okoliczności wskazujących na brak winy w niedochowaniu terminu procesowego.

Należy zwrócić uwagę, że przy ocenie niniejszej sprawy NSA posłużył się terminem „przeżycia psychiczne”, aby ogólnie odnieść się do trudności emocjonalnych i psychicznych, jakie skarżący mógł przeżywać po śmierci żony. Termin ten jest dość ogólny i obejmuje różnorodne doznania psychiczne, takie jak stres, żałoba czy depresja. Sąd zastosował tę terminologię, aby uwzględnić szeroki zakres możliwych reakcji psychicznych, które mogą wystąpić w takiej sytuacji, niekoniecznie ograniczając się do konkretnej diagnozy czy terminologii medycznej. Posługiwanie się przez NSA wskazanym terminem uzasadnia również fakt, że skarżący nie dostarczył żadnych dokumentów źródłowych potwierdzających medycznie jego przeżycia psychiczne, które uniemożliwiałyby mu właściwe działanie, ani nie wykazał, jak długo taki stan mógł trwać i czy korzystał ze specjalistycznej opieki w tym zakresie.

Orzecznictwo wskazuje, że przeżycia psychiczne mogą stanowić czynnik wpływający na brak winy w uchybieniu terminowi, ale istotne jest uprawdopodobnienie, że faktycznie uniemożliwiły stronie wykonanie wymaganych czynności w terminie pomimo należytego starania. Sąd może zbadać, czy stan psychiczny był na tyle poważny i wpływowy, że nie było możliwe podjęcie działań procesowo-

¹¹ Wyrok NSA z dnia 13 listopada 2013 r., II OSK 1338/12.

wych w terminie¹². Samo istnienie szeroko pojętych przeżyć psychicznych czy też zaburzeń, takich jak np. depresja, nie gwarantuje jednak przywrócenia terminu, a strona musi przedstawić przekonujące fakty na potwierdzenie ich wpływu na zdolność strony do działania. W judykaturze pojawiają się przypadki, w których dodatkowe trudności, takie jak: pobyt bliskiej osoby w szpitalu, śmierć bliskiej osoby, organizacja pogrzebu i okoliczności te nakładające się czasowo z czynnościami procesowymi, dostatecznie uprawdopodobniały brak winy i skutkowały przywróceniem terminu przez sąd¹³.

Również w przypadkach podniesienia okoliczności takich jak depresja skarżącego, doświadczona w okresie biegu terminu do wniesienia odwołania, sądy zwracały uwagę na istnienie dodatkowych trudności¹⁴. Depresja spowodowała m.in. częściową utratę zdolności do pracy i przyznanie renty oraz długotrwałe upośledzenie funkcji psychofizycznych. Sądy wskazywały także na trudności, takie jak śmierć bliskiej osoby i związana z tym konieczność organizacji pochówku. Te okoliczności były traktowane jako dodatkowe obciążenie psychiczne i miały wpływ na całościową ocenę przez sąd, co skutkowało przywróceniem terminu¹⁵.

Fakty, takie jak podeszły wiek i zły ogólny stan zdrowia, nie przesądzają o braku winy w uchybieniu terminowi dokonania czynności procesowej¹⁶. Natomiast choroba strony osobiście działającej, jeżeli rzeczywiście uniemożliwiła stronie zachowanie terminu procesowego, z reguły stanowi okoliczność uzasadniającą przywrócenie uchybionego terminu. Wyłącznie złe samopoczucie strony i odczuwane przez nią dolegliwości nie mogą być potraktowane jako przyczyna usprawiedliwiająca bezczynność strony¹⁷. Również samo zwolnienie lekarskie nie stanowi potwierdzenia braku winy strony w uchybieniu terminowi. Niekoniecznie bowiem musi ono wykluczać możliwość dokonania czynności procesowej przez stronę i możliwość nadania pisma procesowego w urzędzie pocztowym osobiście lub przez inną osobę, np. domownika¹⁸.

¹² Wyrok NSA z dnia 16 kwietnia 2020 r., II FSK 2287/19.

¹³ Wyrok WSA w Olsztynie z dnia 26 stycznia 2023 r., II SA/OI 848/22; wyrok NSA z dnia 20 lutego 2018 r., II FSK 352/16.

¹⁴ Wyrok WSA w Lublinie z dnia 28 grudnia 2022 r., II SA/Lu 532/22.

¹⁵ Postanowienie NSA z dnia 28 lutego 2018 r., II OZ 175/18.

¹⁶ Wyrok NSA z dnia 28 czerwca 2007 r., II OSK 479/07, LEX nr 344095. Zob. także P. Szczeniak, *Przywrócenie terminu do złożenia skargi w postępowaniu sądownoadministracyjnym. Glosa do postanowienia Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 30 listopada 2023 r.*, II GZ 413/23, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2024, nr 9, s. 133–134.

¹⁷ Tak słusznie np. wyrok NSA z dnia 2 marca 2023 r., II OSK 2321/20; postanowienie NSA z dnia 19 grudnia 2023 r., I OZ 592/23.

¹⁸ Postanowienie NSA z dnia 22 stycznia 2010 r., I OZ 28/10; postanowienie NSA z dnia 29 stycznia 2015 r., II OZ 60/15.

W przypadku choroby należy wykazać, że niedyspozycja była tego rodzaju, iż uniemożliwiała wyłączenie się inną osobą, tym bardziej gdy jej rodzaj czy objawy uniemożliwiały osobiste działanie¹⁹. W dotychczasowym orzecznictwie jako okoliczność uzasadniająca przywrócenie terminu wskazywana była choroba nagła i obłożna. Była to zwykle choroba układu ruchu lub innego fizykalnego mechanizmu organizmu ludzkiego skutkująca takim upośledzeniem funkcji organizmu, który uniemożliwiał podjęcie działań własnych lub działań nakierowanych na wyłączenie się inną osobą²⁰.

Choroby psychiczne stanowią szeroką i złożoną grupę dysfunkcji organizmu ludzkiego przejawiającą się w różny sposób, w tym zaburzeniami emocjonalnymi, zaburzeniami działania narządów lub objawami psychosomatycznymi. Ich istota sprowadza się jednak głównie do zaburzenia przyjętych w danej grupie społecznej wzorców zachowań, sposobów myślenia, uczucia, postrzegania, innych czynności umysłowych i relacji z innymi ludźmi. W przypadku chorób psychicznych może się zdarzyć, że strona postępowania nie będzie obłożnie chora, będzie zdolna do samodzielnego poruszania się, jej organizm nie będzie wykazywał zaburzeń w sferze fizykalnej, lecz nie będzie ona mieć świadomości otaczającej jej rzeczywistości ani nie będzie zdolna do prawidłowego myślenia i nadawania odpowiedniego znaczenia zdarzeniom odbywającym się z jej udziałem lub jej dotyczącym. Uchybienie terminowi dokonania czynności przez stronę postępowania zmagającą się z chorobą psychiczną, w tym depresją, uzasadnia zatem przyjęcie, że nie dopełniła jej bez własnej winy oraz uzasadnia przywrócenie terminu do dokonania tej czynności²¹.

Zakończenie

Glosowane postanowienie sprzyja budowaniu zaufania do wymiaru sprawiedliwości, ponieważ opiera się na obiektywnych kryteriach dotyczących przywrócenia terminów w sądach administracyjnych. Ponadto zwraca uwagę na istotne kwestie związane z uprawdopodobnieniem braku winy przy usprawiedliwianiu niedochowania terminu z powodu przeżyć psychicznych. Ma to istotne znaczenie dla praktyki sądowej, gdyż przyczynia się do kształtowania orzecznictwa w zakresie przywrócenia terminu do dokonania czynności procesowej. Instytucja przywrócenia terminu ma na celu zapewnienie możliwości realizacji wszelkich

¹⁹ Postanowienie NSA z dnia 22 listopada 2013 r., II OZ 1053/13.

²⁰ Wyrok WSA w Lublinie z dnia 24 stycznia 2023 r., II SA/Lu 659/22.

²¹ Wyrok WSA w Gdańsku z dnia 7 lutego 2022 r., III SAB/Gd 76/21; wyrok WSA w Gdańsku z dnia 1 kwietnia 2022 r., III SA/Gd 569/21.

uprawnień procesowych przysługujących stronom w każdym postępowaniu unormowanym przepisami prawa.

Naczelny Sąd Administracyjny słusznie stwierdził w głosowanym orzeczeniu, że nie wystąpiły wystarczające przesłanki do uznania, iż niedochowanie terminu wynikało z okoliczności, które wykluczają winę. Postanowienie NSA jest poparte stwierdzeniem, że przeżycia psychiczne związane z pogrzebem i innymi zdarzeniami o charakterze osobistym mogą stanowić okoliczność łagodzącą, ale tylko wtedy, gdy zostaną one uprawdopodobnione. Przeżycia psychiczne mogą tym samym stanowić czynnik wpływający na brak winy w uchybieniu terminowi, ale istotne jest uprawdopodobnienie, że faktycznie uniemożliwiły stronie wykonanie wymaganych czynności w terminie pomimo należytego starania.

Bibliografia

- Dauter B., [w:] B. Dauter, B. Gruszczyński, A. Kabat, M. Niezgódka-Medek, *Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi*, Warszawa 2024.
- Hanusz A., *Uprawdopodobnienie jako środek zastępczy dowodu*, „Przegląd Podatkowy” 2004, nr 3.
- Szczeńśniak P., *Przywrócenie terminu do złożenia skargi w postępowaniu sądownoadministracyjnym. Glosa do postanowienia Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 30 listopada 2023 r., II GZ 413/23*, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2024, nr 9.
- World Health Organization, *Comprehensive Mental Health Action Plan 2013–2030*, 2021, <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/345301/9789240031029-eng.pdf?sequence=1> (dostęp: 18.04.2025).

Abstract: In the commented decision, the Supreme Administrative Court confronted the issue of exceeding procedural deadlines and its legal consequences. The Court assessed whether the circumstances presented by the appellant, related to psychological distress from the loss of a loved one, could justify the lack of fault in failing to meet the deadline. The factual background of the case concerned a request to supplement the formal deficiencies of the complaint, to which the appellant did not respond, arguing that he was suffering from depression following his wife's death. In the Supreme Administrative Court's view, the appellant did not provide convincing evidence, and the temporal coincidence between the events did not justify the resolution to restore the deadline. The commentary to the Court's decision, therefore, analyzes the rationale for reinstating the deadline in the situation of a party's mental disorder caused by traumatic stressors. The commented decision deals with an important social problem related to mental health.

Keywords: procedural deadlines; restoration of a deadline; depression; psychological experiences; judicial-administrative proceedings

Abstrakt: W głosowanym postanowieniu Naczelny Sąd Administracyjny (NSA) zmierzył się z problemem uchybienia terminowi procesowemu oraz jego konsekwencjami prawnymi. Sąd ocenił, czy przedstawione przez skarżącego okoliczności związane z przeżyciami psychicznymi, wynikającymi z utraty bliskiej osoby, mogą uzasadniać brak winy w niedochowaniu terminu. Stan faktyczny sprawy dotyczył wezwania do uzupełnienia braków formalnych skargi, na co skarżący nie odpowiedział, argumentując to depresją po śmierci żony. W ocenie NSA skarżący nie dostarczył przekonujących dowodów, a zbieżność czasowa między śmiercią osoby bliskiej a podejmowanymi czynnościami procesowymi nie uzasadniała rozstrzygnięcia o przywróceniu terminu. W głosie dokonano analizy przesłanek przywrócenia terminu w sytuacji wystąpienia zaburzeń psychicznych strony spowodowanych stresorami traumatycznymi. Komentowane postanowienie dotyczy zatem istotnego problemu społecznego związanego ze zdrowiem psychicznym.

Słowa kluczowe: terminy procesowe; przywrócenie terminu; depresja; przeżycia psychiczne; postępowanie sądownoadministracyjne